

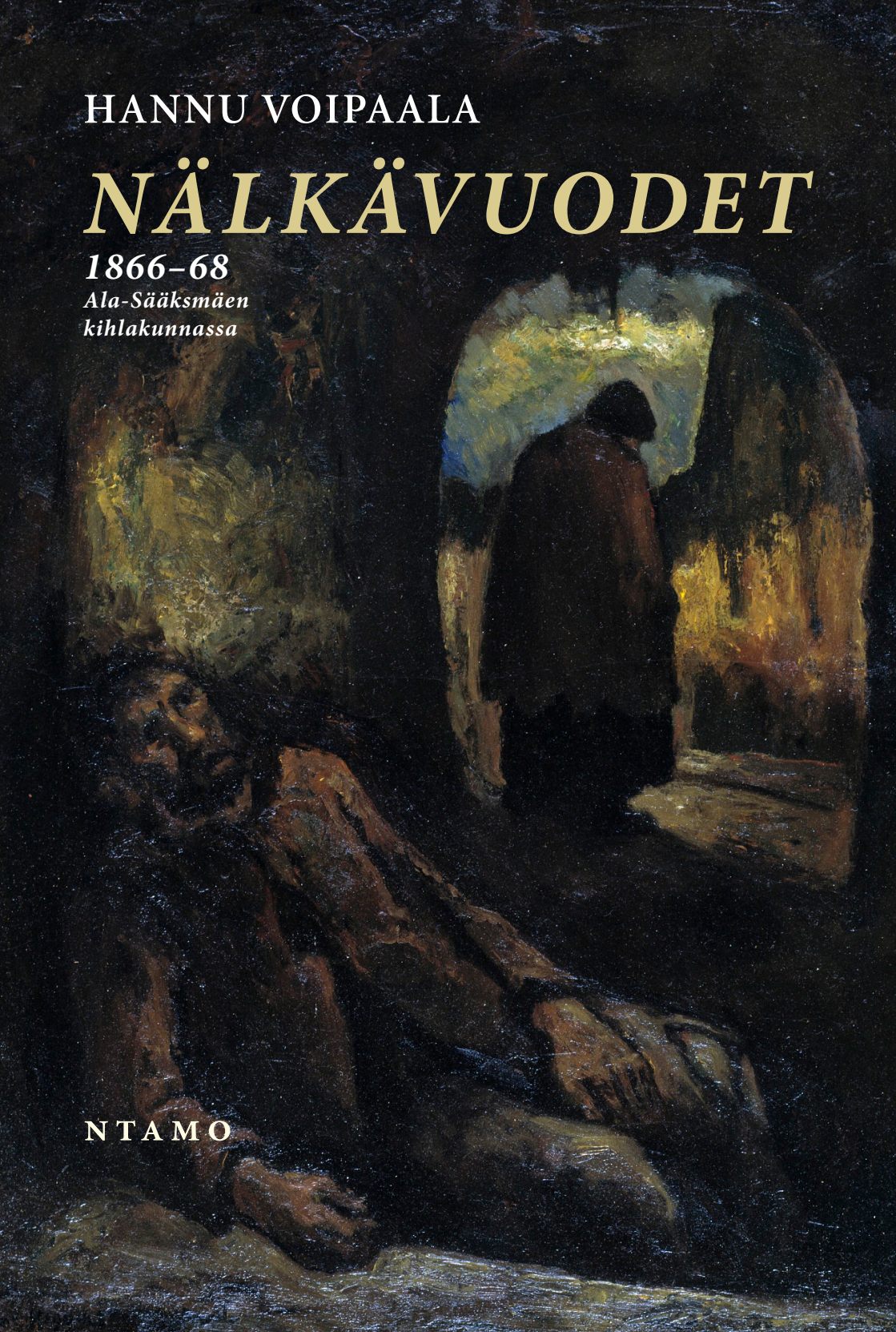
HANNU VOIPAALA

NÄLKÄVUODET

1866–68

*Ala-Sääksmäen
kihlakunnassa*

NTAMO

NÄLKÄVUODET

HANNU VOIPAALA

NÄLKÄVUODET

1866–68

*Ala-Sääksmäen
kihlakunnassa*

NTAMO

Helsinki

2021

KIITOS
Heini Hakosalo &
Suomen Historiallinen Seura
sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

© SHS 1941
SKS & NTAMO 2021
ISBN 978-952-215-841-3

FAKSIMILEPAINOS ORIGINAALISTA
Suomen Historiallisen Seuran sarjajulkaisun *Historiallinen Arkisto*
osan XLVIII (1941) sivuista 113–253.

ULKOASU
Göran de Kopior

KANNEN KUVA
Eugene Higgins, *Nälkä sillan alla* (1912), 813 x 584 mm, öljy,
Smithsonian American Art Museum, Washington, D.C., Yhdysvallat

VALMISTAJA
BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

NTAMO
Helsinki 2021
www.ntamo.net

HISTORIALLINEN ARKISTO

TOIMITTANUT

SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

XLVIII

Nälkävuodet 1866—68 Ala-Sääksmäen kihlakunnassa.

Kirjoittanut
Hannu Voipaala.

I. Johdanto.

1860- ja 1870-luvut ovat Suomen historiassa suurta murros-aikaa. Ennen tätä taitetta vallitsi maassamme alkeellinen maatalous, sen jälkeen tulee teollistumisen ja järkipäraseen maatalouden aikakausi. Mutta näiden kahden aikakauden vaihteeseen satuu järkyttävä tapahtuma, jonka vertaista ei löydä ennenkuin palaa lähes kaksi vuosisataa taaksepäin. Sellaista kurjuutta ja sellaista ihmishenkien hukkaa kuin suurina nälkävuosina 1860-luvulla ei oltu nähty sitten isonvihan päivien ja 1690-luvun nälkävuosien. Yhä vieläkin vanhat ihmiset kammolla muistelevat »köyhiä vuosia».

Nämä nälkävuodet koskivat koko maata, muuten niiden vaikutus ei olisi voinutkaan tulla niin hirvittäväksi. Ehkä kaikkein enimmin joutui nälkävuosista kärsimään maamme sydänmaakunta, Häme, vaikka se olikin vauraimpia seutujamme. Jos otamme mittapuuksi kuolleisuuden määrän, ei mikään muu lääni vedä vertoja Hämeen läänille. Seuraavassa tullaan käsittelemään Hämeen lounaisen osan, Ala-Sääksmäen kihlakunnan oloja noina kauheina aikoina. Vaikka alue on näin rajoitettu, kuvastunee sen oloista jotenkin tarkkaan se, millaista koko läänissä ja maakunnassa oli silloin.

Käsiteltäväksi *ajaksi* on valittu vuodet 1866—68. Yleensä puhuttaessa kirjallisuudessa viimeisistä suurista nälkävuosista mainitaan vuodet 1867—68¹, saattaapa esim. Th Rein käyttää

¹ Esim. M. G. SCHYBERGSON: Suomen historia, II, s. 478 s. — YRJÖ KOSKINEN: Suomen kansan historia, 3. painos, s. 766 s. — K. V. KAUKOVALTA: Hämeen läänin historia II, s. 660.

yksiköllistä muotoa »Kauhea vuosi».¹ Kovin aika olikin kieltämättä juuri syksystä 1867 kevääseen 1868 yleensä kaikkialla, mutta erikoisesti koko maan yleistilaan nähden. Toiselta puolen taas voitaisiin nälkävuosia laskea olleen aina vuodesta 1862 saakka yhtä mittaa vuoteen 1868, sillä niinä vuosina ei monessakaan paikassa maata saatu kunnollista satoa.² Hämeessä ja varsinkin Ala-Sääksmäen kihlakunnassa ei kuitenkaan voitane katsoa vuosikymmenen alkupuoliskon vielä olleen suoranaista nälkäaikaa, vaikka puutetta jo jonkin verran olikin. Mutta jo v. 1866 on täällä ehdottomasti luettava nälkävuosiin kuuluvaksi. Siihen pakoittavat meitä tiedot sen vuoden sadon määrästä ja ennen kaikkea väestötilaston antama kuva. Kuten myöhemmin tarkemmin näemme, kuolleisuus oli vuonna 1867, jolloin vuoden 1866 kadon seuraukset tulivat näkyviin, monin paikoin kihlakunnassamme yhtä suuri, jopa suurempikin, kuin seuraavana varsinaisena yleisenä »tautivuonna». Samaten on meidän luettava v. 1868 kokonaisuudessaan nälkävuosiin, sillä vuodentulo jäi vielä silloinkin alueellamme paljon alle normaalin, vaikka tilanne maan yleisen aseman parantumisen johdosta täälläkin oli helpottumassa ja kuolleisuustilasto v. 1869 on jo vallan tavallinen. Kansan oma mielikuva tästä ajasta on sekín tukemassa ajamääräystämme. Vanhat ihmisethän nimenomaan mainitsevat »köyhiä vuosia» olleen kolme peräkkäin.³ Joissakin lähiseutua koskevissa teoksissa on niinkään käytetty samoja vuosilukuja nälkäajasta kuin tässäkin esityksessä.⁴

Käsiteltävä *alue*, Ala-Sääksmäen kihlakunta, oli jokseenkin

¹ TH. REIN: Juhana Vilhelm Snellmanin elämä, II, s. 590.

² Esim. A. MEURMAN: Nälkävuodet 1860-luvulla s. 8. — TH. REIN: e.m. t., s. 590. — J. V. TALLQVIST: Om den inverkan missväxterna på 1860-talet utföfade på den ekonomiska företagsamheten i landet (Ekonomiska Samfundet i Finland. Föredrag och Förhandlingar. B. I. H. III), s. 54.

³ Muistitietoa. — Vrt. myös: SANNI HINKKA: Muistelmia Tammelan nälkävuosista (Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja VI), s. 128: »Oli kolme sellaista vuotta, että pitkälaisellä vakalla tuotiin koko syksyn sato, kaikki mitä riihestä tuli.»

⁴ J. W. RUUTH: Björneborgs stads historia, s. 442. — VÄINÖ VOIONMAA: Tampereen kaupungin historia, I II osa, s. 585.

samanlainen kuin v:n 1870 alusta Tammelan mukaan nimitetyn kihlakunnan alue. Siihen kuuluivat siis: Tammelan emäseurakunta sekä sen kappelit: Jokioinen, Ypäjä ja Humppila, Someron emäseurakunta ja sen kappeliseurakunta Somerniemi, Urjalan ja Akaan emäseurakunnat, jälkimmäisen kappeli Kylmäkoski sekä Sääksmäen ja Kalvolan emäseurakunnat. Lisäksi luettiin siihen kuuluvaksi Punkalaitumen pitäjistä Kivisenojan, Kosken, Kostilan ja Oriniemen kylät. Päinvastoin taas Someron emäseurakunnasta kuului Turun ja Porin lääniin useita kyliä: Kerkkola, Syvänoja, Häntälä, Talvisilta, Lautela, Suojoki, Kaskisto ja Mäyrämäki.¹

Hallinnollisesti Ala-Sääksmäen kihlakunta jakautui vuoden 1862 alusta viiteen nimismiespiiriin. Sääksmäen piiriin kuuluivat: Sääksmäki ja Kalvola, Urjalan piiriin: Urjala, Akaa kappelieineen ja Hämeen läänin osa Punkalaitumen pitäjää, Tammelan piiriin: tämä pitäjä yksinään, Jokioisten piiriin: Jokioinen, Humppila ja Ypäjä, Someron piiriin: tämä pitäjä kappelieineen.²

Asutukseltaan ja viljavuudeltaan Ala-Sääksmäen kihlakunta ei muodostanut yhtenäistä kokonaisuutta. Talouselämä suuntautui osittain Hämeenlinnaan, osittain Tampereelle, osittain Turkuun, jopa kihlakunnan luoteisimmasta kulmasta jonkin verran Poriinkin, eteläosista Saloon ja Helsinkiinkin.

Äärimmäisenä lounaassa Tammelan ylävän metsäseudun länsipuolella sijaitseva *Someron* pitäjä samoin kuin sen kappeliseurakunta *Somerniemi* kuuluivat tuohon aikaan vielä enemmän kuin nykyään sekä maanviljelykseltään että liikeyhteyksiltään Turun ja Porin lääniin. Savitasankoineen ja niiden halki virtaavine jokineen Somero liittyy maisemallisestikin lounais-Suomeen ollen, kuten lounais-Suomi yleensäkin, viljavaa seutua. Syrjässä oleva Somerniemi sitä vastoin oli Hämeen enimmin takapajulla olevia pitäjiä.

Tammela ei ollut mikään huomattava viljelysseutu sillä viljellyn alan rinnalla sillä oli laajat asumattomat metsäseudut.

¹ K. V. KAUKOVALTA: e.m.t. I, s. 13 ja sivulla XXIII oleva oikaisu.

² K. V. KAUKOVALTA: e.m.t. I, s. 30.

Tammelan kappeliseurakunnista *Ypjä* eli silloinen Perttula on taas laskettava lounais-Hämeen viljelyslakeuteen kuuluvaksi, vaikka sielläkin oli laajoja, asumattomia takamaita. *Jokioinen ja Humppila* ovat tyypiltään jo puhdasta hämäläisasutusta. Mutta vaikka maan viljavuus ei olekaan huono, olivat maanviljelys ja karjanhoito viime vuosisadan puolivälissä vielä varsin alkuperäisellä kannalla. Tämä johtui siitä, että talonpojat olivat epävapaassa asemassa ja monien rasitusten painimina, koska he olivat suurimmaksi osaksi kartanoiden alustalaisia.

Ujala ja siihen läheisesti liittyvä *Punkalaitumen* pitäjän osa ovat verrattain karua maata. Kuvaavaa on, että Uralalle oli annettu nimi »parkkipitäjä», koska sen asukkaiden oli muun ansion puutteessa hankittava varoja myymällä pajun kuorta kaupunkiin. Lisäksi oli suurin osa väestöstä Honkolan ja Nuutarjärven kartanoiden alustalaisia.

Akaa, sen kappeli *Kylmäkoski* ja *Kalvola* olivat kihlakunnan varakkaimpia. Maa on anteliasta ja asutuskin ikivanhaa. Vanhimpaan sydän-Hämeeseen on luettava myös *Sääksmäki* ikimuistoisina aikoina raivattuine laajoine, hedelmällisine viljelysmaaineen.

Ala-Sääksmäen kihlakunta oli siis yleensä vaurasta seutua, mutta varsinkaan syrjäkulmilla puute ei tavallisinakaan vuosina ollut outo vieras.

II. Nälkävuosien syyt.

Yksipuolinen viljanviljely. Alkeellinen viljelystapa.

Syyt nälkävuosiin ja niiden tuhoisiin vaikutuksiin ovat moninaiset, mutta tärkeimpiä niistä, ehkäpä tärkein kaikista, oli maatalouden yksipuolinen suuntautuminen viljanviljelyyn.

Huomattavana syynä siihen, että maatalous muiden haarojensa kustannuksella keskittyi viljantuotantoon, on mainittu *kotitarpeen viinanpoltto*.¹

Vasta v:n 1866 alusta astui voimaan uusi laki, joka lakkautti

¹ TH. REIN: e.m.t., s. 590.

Sattui järkyttävä tapahtuma, jonka vertaista ei löydy ennenkuin palaa kaksi vuosisataa taaksepäin. Sellaista kurjuutta ja sellaista ihmishenkien hukkaa ei oltu nähty sitten isonvihan päivien ja 1690-luvun nälkävuosien. Yhä vieläkin vanhat ihmiset kammolla muistelevat ”köyhiä vuosia”.

N T A M O 2 0 2 1

ISBN 978-952-215-841-3

TALVISODASSA KAATUNEEN HANNU VOIPAALAN (1916–1940)

Nälkävuodet 1866–68 Ala-Sääksmäen kihlakunnassa

ILMESTYI ALUN PERIN 1941 SARJAJULKAISUSSA

Historiallinen Arkisto, JOKA SATTUMOISIN

ON PERUSTETTU JUURI TUONA VUONNA 1866,

KUN SUOMESSA AJAUDUTTIIN PAHAAN

HÄTÄTILAAN JOPA NIINKIN VAURAASSA

MAAKUNNASSA KUIN HÄMEESSÄ.

TEOKSEN ARVO ON VAIN KASVANUT.